

Alena Bend'áková si pro svoji diplomovou práci vybrala nesporně zajímavé téma, sňatky ruských knížat s byzantskými princeznami. Za svůj cíl si v první řadě stanovila zjistit, jak tyto ženy na Rusi žily a zda mohly nějakým způsobem ovlivnit své okolí. Ve dvou rozsáhlých kapitolách se autorka zabývala sňatky a manželstvím Anny Porfyrogennéty s Vladimírem I. Svatým a Sofie Palaiologovny s Ivanem III. (v této kapitole se zmínila také o svazku Sofiiny neteře Marie s jedním z ruských úředních knížat). Ve třetí kapitole velmi krátce nastínila manželství princezny neznámého jména, neteře (či dcery) byzantského císaře Konstantina IX. Monomacha se synem Jaroslava Moudrého Vsevolodem. Kratší úvodní kapitolu věnovala manželkám ruských knížat do Vladimíra I., bohužel se však omezila především na podrobný popis života a vlády kněžny Olgy a na závěr pouze zkonstatovala, že manželky ruských knížat pocházely z různého prostředí, mohly, ale nemusely být urozené, případně se jednalo o cizinky. Domnívám se však, že takové zobecnění na základě sňatků čtyř ruských knížat z nejstarších pokolení není na místě. Je škoda, že Bend'áková místo podrobného líčení Olžiných osudů, které ostatně s tématem práce nesouvisí, do své úvahy nezahrnula také období po christianizaci Rusi, kdy se leccos změnilo, a především sňatky přímých předků Ivana III. Na základě toho pak mohla vznést otázku, proč se právě Vladimír I., Vsevolod Jaroslavič a Ivan III. rozhodli vybočit z daných zvyklostí a oženit se s princeznami byzantského původu.

Zpracování daného tématu muselo zvláště v prvních dvou případech sňatku Anny Porfyrogennéty s Vladimírem I. a neteře císaře Konstantina IX. Monomacha s Vsevolodem Jaroslavičem nutně narazit na přímo obrovský nedostatek pramenů. Tento problém vyřešila autorka tím, že osudy jednotlivých princezen a jejich manželství zpracovala nikoliv do hloubky, ale do neobvyklé šíře a nakupila značné množství informací, které občas souvisely se sledovanou problematikou opravdu jen velmi volně, viz například obsáhlé vyprávění o christianizaci Rusi nebo líčení osudů Sofiiny dcery Jeleny na Litvě a v Polsku ad.

Vzhledem k takto obširně pojatému výkladu lze v textu nalézt řadu tvrzení, které považuji za diskutabilní. Autorka se například přiklání k běžně tradovanému názoru, že Vladimír sám požádal Basileia II. a Konstantina VIII. o ruku jejich sestry. Mně však připadá pravděpodobnější hypotéza, že nešlo o jeho iniciativu, ale o nabídku císařů, kteří se nacházeli v kritickém postavení a ruskému knížeti neměli za jeho pomoc, kterou nezbytně potřebovali, co nabídnout. Nepopírám však, že nabídka sňatku s ženou,

pocházející z císařské dynastie, nehrála ve Vladimírově motivaci důležitou roli a mohla rozhodnout nikoliv o tom, zda přijmout křesťanství z Byzance, ale za jaké situace tak učinit. Důvody pro christianizaci měly nepochybně především ideologické pozadí, jak uvádí autorka, rozvoj církevní architektury a písemnictví bych však považovala až za důsledky christianizace země, nikoliv za podnět, který k ní Vladimíra přivedl. Rovněž dobytí Chersonnesu Vladimírem nebylo dle mého názoru akcí zaměřenou proti císařům, ale naopak jim mělo pomoci vypořádat se s odbojným městem, jak bylo součástí jejich dohody o vojenské pomoci.

Byzantská princezna neznámého jména, která byla manželkou Vsevoloda Jaroslaviče, otce Vladimíra II. Monomacha, nemohla nijakým způsobem ovlivnit formování pověsti (nikoliv legendy!) o Monomachových darech, neboť tato pověst vznikla až v první polovině 16. století. Nelze ani tvrdit, že nevíme, kdy vzniklo *Skazanije o Kazach vladimírskich*, které tuto pověst zahrnuje (viz Nina Vasiljevna Sinicyna, *Tretij Rim. Istoki i evoljucija rusknoj sredněvekovoj koncepci*, Moskva 1998).

Co se týče zpracování osudů Sofie Palaiologovny, připadá mi autorka velmi zaujatá až fascinovaná její osobou, k níž zaujímá obdivný a dle mého soudu až zčásti nekritický postoj, už například v tom, že ji od první zmínky označuje jako pozoruhodnou ženu nebo ve způsobu, jakým píše o jejím vzhledu a inteligenci, jimiž na ruském dvoře vynikala.

Autorky bych se chtěla otázat, co ji vedlo k domněnce, že se Sofie Palaiologovna podílela na stavebním programu svého chotě a především, že osobně jednala s italskými staviteli? Domnívám se, že to by bylo zvláště v ruském prostředí společensky naprosto nepřijatelné. Ivan III. měl jistě k dispozici tlumočníky znalé italského jazyka, vždyť do Ruska přijížděli Italové za obchodem, někteří dokonce žili v Moskvě a moskevský dvůr musel čas od času vyjednávat s italskými diplomaty. Proč si myslí, že v případě sňatku Ivana III. s byzantskou princeznou šlo o navázání na politiku kyjevských knížat? Nehrála při něm roli také náhoda, skutečnost, že kníže byl vdovcem a k mání byla z pohledu Rusů nepochybně zajímavá nevěsta? Proč měli Ivanovi rádci z jeho byzantské ženy obavy, když ruské kněžny žily naprosto stranou politické činnosti svých mužů?

Nemám pochyby o tom, že Alena Bendáková zpracovala vybrané téma s velkým zaujetím a že se snažila získat a reprodukovat mnoho informací. Její úsilí však směřovalo spíše k tomu děj vyprávět, nikoliv jej analyzovat, a tak studovaných pramenů využila především k ilustraci poznatků získaných z literatury, aniž by kriticky uvažovala o tom, co a proč bylo napsáno. Chvályhodné však je, že se přinejmenším pokusila konfrontovat rozdílné názory jednotlivých historiků a snažila se klást si otázky, z nichž sice některé zůstaly bez odpovědi, ale podle mého názoru na ně při dané pramenné základně odpovědět ani nešlo, nebo se odpověď pohybovala v rámci autorčiných úvah. Podle mého názoru je třeba také ocenit, že Bendáková předložila ucelenou práci na zajímavé téma,

přestože by mnohé pasáže šlo zpracovat precizněji a především by bylo žádoucí napsat závěr v obecnějším duchu a tak, aby odpovídal stanoveným cílům, a pouze neopakoval to, co již bylo vyřčeno.

Z formálního hlediska má práce dostatečný, i když místy nejednotný poznámkový aparát (bibliografické poznámky). V rozboru literatury jsou uvedeny prameny, které autorka použila, nicméně se domnívám, že by bylo na místě připojit jejich krátkou charakteristiku a také vysvětlit, kdo byl Siegmund von Herberstein, kníže Andrej Michailovič Kurbskij nebo Ivan Berseň-Beklemyšev a co můžeme nalézt v jeho korespondenci s Maximem Grekem.

Předložená diplomová práce Aleny Bend'ákové odpovídá nárokům kladeným na tento typ kvalifikační práce, proto ji doporučuji k obhajobě a navrhuji klasifikovat známkou *dobře*.

Praha, 29. srpna 2014

doc. PhDr. Dana Picková, CSc.